

Claviaturi ^{supliment} Tribună

CENACLUL LITERAR DIN HUEDIN

NR. 7 2006

Târgul Huedinului în Evul Mediu

Cristian Filip

Huedinul, situat la intersecția drumurilor comerciale care leagă satele Munților Apuseni cu cele de pe valea Almașului și valea Crișului Repede, a fost atestat încă de timpuriu ca târg și, implicit, loc în care se percepea vama.

Pentru prima dată, în documentele vremii, Huedinul este atestat în anul 1332, ca „villa Hunad” (Suciu, 1967-1968, vol. I, p. 297), iar ca și târg puțin mai târziu. Contextul în care a fost menționat pentru prima dată este legat de strângerea dijmelor papale, dar bineînțeles că localitatea exista încă de mult timp, din moment ce un sat mai mic, Bicălatul (azi se află în componența administrativă a orașului Huedin), este atestat aproape cu un secol mai înainte, în anul 1249. Mai mult, zidul bisericii reformate din Huedin (pe atunci catolică) păstrează încă urmele de incendiere din timpul mării invazii tătar-mongole din anii 1241-1242.

La puțin timp de la prima atestare a localității, în anul 1377, negustorilor clujeni care transportau mărfurile spre nord-vestul țării li se acorda privilegiul de a fi scutiți de plata vămii la Huedin. Guvernatorul Ungariei, Iancu de Hunedoara, în anul 1446 le va întări acelorași negustori, privilegiul menționat, pentru Huedin și Bologa (Rüsz, 2003, pp. 72-73). Acestea sunt primele informații în care este atestat faptul că la Huedin se percepea vama.

Târgul Huedinului s-a dezvoltat aproape constant, în anul 1493 localitatea având aproximativ 140 de familii, din care opt erau de

meșteșugari: croitori („sartores”), cizmari („sutores”), dulgheri („carpentari”), cojocari („szusek”), fierari („kovacsok”), măcelari („carnifices”), blănari („pellifices”), curelari („szigyarte”), denumiți în latina medievală și în maghiară, situându-se astfel în rândul celor câtorva târguri transilvane în care nivelul meșteșugurilor era mult superior satelor (Pascu, 1986, p. 178).

În biblioteca Universității din Gand se află un codice cuprinzând mai multe itinerare și relații de călătorii din secolele al XIV-lea și al XV-lea. Printre acestea există și unul denumit „Itinerarium de Brugis”, care indică un drum care ducea la Constantinopol. Trecând prin Transilvania, între Oradea și Cluj este amintit Huedinul (*Heynode*) (Holban, 1968, pp. 21-24).

O altă atestare ca „târgul Huedin” este întâlnită la umanistul Nicolaus Olahus în prima jumătate a secolului al XVI-lea (1536-1537) în cunoscuta sa lucrare istorico-etnografică „Hungaria”. Descriind aici frumusețile Transilvaniei și impresionat de ele, menționa foarte plastic: „nu poți să învinuiești natura că nu ar fi adunat în această țară toate bunătățile vieții”. În acest context, descria și râul Criș care „Născut ca mic izvor... mai sus de târgul Huedin și cetatea Bologa, el este numit cel repede, sau iute, din cauza cursului său cel repezit” (Holban, 1968, p. 495).

Referiri la Huedin mai sunt făcute în condițiile pătrunderii Reformei religioase în Transilvania. Într-o scrisoare din anul 1580 către Caligari, nunțul în Polonia, se menționa că ereticii (arieni) „au ales pe tinerii cei mai învățați din școlile din Transilvania și strecurându-le veninul lor [...] au trimis trei <<dintre ei>> la studii în Italia... Din școala de la Cluj au luat pe Dimitrie de Huedin (*Demetrio di Huniad*) care a urmat în locul lui Francisc David ca superintendent al arienilor” (Holban, 1970, p. 570). De remarcat înalta demnitate de superintendent al bisericii ariene (cu

Efulgurații

Cântec de înserare

Vine o vreme-odată când te simți singur cuc
Și drumurile toate tot înapoi te duc.
Tot înapoi în ceață și-n amintire luneci
Și orișice lumină cu umbra ta o-ntuneci
Și, ca de piatră, pașii ți-i porți prin munte, grei,
De parcă tu proscrisul ai fi al unor zei,
Când limpedea lumină se face-n jur paloare
Și orice dimineată îți pare-a fi-nserare,
Când tinerețea-ți pare o zare depărtată,
Un basm străvechi cu “odată au fost ca niciodată”,
Când, păcătos și singur, te simți al nimănui
Și-l chemi, pierdut, pe Domnul și el niciunde nu-i...

Teofil Răchiteanu

atribuții celor episcopale) la care a ajuns acest *Demetrius Hunyadi* zis și Dumitru Arianul. Originar din Huedin, fiind unul dintre tinerii cei mai învățați din Transilvania, cu studii în Italia, s-a aflat o vreme în fruntea comunității unitarienilor din Cluj (Holban, 1971, pp. 124, 135).

Mihai Viteazul i-a reînnoit târgului Huedinului dreptul de percepere a vămii, același lucru realizându-se și în anul 1634 prin hotărârea Dietei de la Alba-Iulia (Ist. Ro., III, p. 152). Ca loc de târg este menționat și mai târziu, în anii 1784, 1806, 1820 (Prodan, 1989, p. 323), iar după jumătatea secolului al XIX-lea mențiunile sunt tot mai dese.

Importanța comercială a Huedinului reiese nu doar din atestarea lui ca târg și loc unde se percepea vama, cât și din descoperirea a două tezaure monetare care conțineau piese emise între secolele XV-XVII în Polonia, unele state germane (Brandenburg, Prusia, Silezia, Pomerania ș.a.), Boemia, Lituania, Ungaria, Transilvania etc. (șteiu, 1992, pp. 31-32). Totodată aceste tezaure dovedesc și integrarea spațiului românesc în comerțul european, iar faptul că unul dintre ele conținea peste 3.000 de monede arată importanța târgului atât ca punct comercial cât și vama.

Huedinul este atestat și centru administrativ, dând numele zonei din împrejurimi, după cum reiese din relatarea lui Agostino Museo, care, călătorind în vara anului 1534 prin Transilvania, a trecut și prin „ținutul care se numește Huedin (*Hugnad*)”, și a înnoptat într-un sat situat între ținutul Huedinului și Gilău (Holban, 1968, p. 360).

Chiar etimologia numelui (și azi se folosește numele arhaic de „Hodin”) ne arată importanța Huedinului ca târg și punct de „hodină” pentru locuitorii din cetatea Munților Apuseni care coborau de acolo pentru a merge cu produsele lor (ciubere, căzi, buți, scânduri ș.a.) să le vândă sau să le schimbe pe produse agricole cu care aveau să-și întrețină familiile.

Dacă încercăm o reconstituire a „planului urbanistic” al Huedinului medieval, constatăm că acesta era radial-concentric, cu biserica de rit catolic la mijloc (devenită mai târziu reformată de rit calvin). Din centru plecau cele cinci artere principale întretăiate de străzi (ulițe), rezultând de

Huedin - litografie de epocă reprezentând piața din jurul Bisericii reformate

(Continuare în pagina VII)

De la cititor către autor

Dragă Florian Stanciu

Alexandru Jurcan

Scrisoare deschisă lui Florian Stanciu, poet și prozator din Pitești, redactor la revista "Cafeneaua literară", la apariția volumului de proză *Pe căile lui Hypnos* (București, Ed. Muzeului Literaturii Române, 2006)

Da, eu te-am îndemnat să termini cartea, deoarece - nu știu de ce - nu aveai încredere în impactul ei asupra cititorilor. În *Tribuna* nr. 82 din acest an am scris despre poezia ta din *Levitații*. *Alte zboruri*, fără să fi citit *Cântând iubirea*, *Pauza de prânz*, *Spectacol cu intrare liberă*, *Poemul care își citește cititorul...* N-am uitat o clipă muzicile tale solare, nici plopii tăi răzemați în săbii. Acum vorbesc despre *Pe căile lui Hypnos*, carte apărută în acest an la București la Editura Muzeul Literaturii Române. Erai fericit

atunci când ți-ai văzut...VISUL cu ochii. Platon te-a învățat că tot ce se întâmplă în timpul somnului e foarte complicat și numai zeii pot descifra nuanțele. Jung ți-a șoptit că visul e o „mică ușă ascunsă în lăcașul cel mai lăuntric și mai intim al sufletului...”. Dar Freud ce te-a învățat? Că visul e o stare intermediară între somn și starea de veghe? Pe tine nu te interesează mediatorii chimici ce acționează între stări. Oniricul tău aleargă nesăbuit spre copilărie. Nu toate visele tale exprimă ceea ce eul tău nu știe și nu pricepe. Tu ordonezi cu artă fragmentarul spontan, încât cartea nu poate fi citită la întâmplare. Osatura ei fundamentală se cere respectată. Cel mai bine te rotești în înalt, când ți se desfac aripile. Mai apoi cobori peste vârful salcânilor, iar la trezirea din somn începi să așterni pe-o scoarță de caiet fraze întregi. Glasurile îți încetinesc drumurile și îți cauți copilăria, prietenii, satele obârșiei, părinții, vechile ziduri. Te văd căutând o gazdă în oraș. Nu voi uita niciodată că i-ai dat bătrânei ce te-a luat în gazdă un borcan de miere. Ea l-a scăpat din mână, iar borcanul nu s-a făcut țândări și minunea aceea te-a

călăuzit mult timp. Fantasticul îți devine familiar, poți deveni din nou tânăr, într-o rotire amețitoare a tunelului timpului. Găsești cărarea pierdută, o întâlnești pe LI într-un fel de palat la lumina unei serbări, vă ajung sunete, melodii și huiet de ecouri. Zburătoarele au penaje de toate culorile. De la fulguelile clipei pâna la senzația de realitate se lăfăie lungi tarlale suprarealiste. Prăvălirile vântului vibrează imagini demne de Magritte, unele încremeniri amintesc de filmele lui Bergman... nu vreau să epuizez posibilele asociații, sunt sigur că scrisul tău nu s-a raportat la ele, că drumurile tale fugeau spre ape. Ție nu-ți plac frământările de trupuri, tu preferi să te pierzi într-o pădure ca într-o poveste. Acum te las în poiana dintre două sate, în fața unei mori și îți interzic să te mai îndoiști de talentul tău autentic. Nu uita să visezi lanuri de un verde întunecat. Însoțitoarea ta te va părăsi lângă un ochi de apă. Așteapt-o acolo, Floriane!

Patimile după Iancu

Constantin Cubleșan

In iunie 1999, la împlinirea a 175 de ani de la nașterea Craiului Munților, în satul Avram Iancu, sau, cum se numea odată, Vidra de Sus, a avut loc o mare manifestație populară, la care au ținut să fie prezente somități din toată țara, alături, se înțelege, de cele locale, într-o învălmășeală în care oamenii locului, țărani din satul natal al sărbătoritului, moșii din ținutul Apusenilor, nu prea își găseau locul, așa încât s-au retras pe la margini, în coada coloanelor de oaspeți, așa cum bunul-simț le dicta, dând întâietate... domnilor. și domnii au venit - cei mai mulți cu mașini scumpe, elegante, cumpărate prin străinătăți, care au trebuit să fie lăsate jos, mai la vale, căci era riscant să urce cu așa bunătate de vehicule pe hârtoapele drumului desfundat, pe care autoritățile din partea locului tocmai au uitat să le dreagă, în zelul cel mare de a pune steaguri, cerți sau crengi înverzite pe la porțile caselor, rămânând așa cum îl știa toată lumea, de cine știe când, tot o groapă și un bolovan. S-au înghesuit deputații și senatorii, liderii de partide, cu alte cuvinte domnii veniți de prin orașe, în jurul casei în care s-a născut eroul de la 1848, casă devenită muzeu (așa cum se cuvine) pentru a-și rosti cuvântările, înflăcărate discursuri demagogice, electorale, în care se vorbea despre orice numai despre nevoile bietilor săteni din sărăcia Apusenilor nu, țărani aceia care o duceau la fel de nevoiți ca mai an, ca în urmă cu zece ani și ca mai totdeauna, fără a lua seama cineva la existența lor precară. Așa că, de la o vreme, aceștia s-au retras din scena praznicului, risipindu-se printre ramurile pădurilor și printre firele ierburilor din pășunile sărace, în foșnetul vântului ce scutură cucuruzii brazilor sau în susurul apelor ce se strecoară cristaline printre stâncile spălate de vreme, adică acolo unde se

puteau întâlni în liniște cu duhul Iancului, cel veșnic viu, și el, îmi pare, lipsă la ospățul cu mici prăjiți și cu bere străină revărsată din belșug de prin gheretele (buticurile) improvizate în vatra așezării. Singura cuvântare din care moșii au înțeles ceva a fost aceea a primarului, popă în Avram Iancu, pătimaș predicator, a cărui rostire de bun venit a fost mai degrabă un blestem și o rugă adresate lui Dumnezeu pentru a-l implora să nu lase pe robii săi fără pâinea cea de toate zilele, măcar atâta, pentru ca nu cumva fluietul Iancului să-i ridice iarăși la răzmeriță pe cei uitați de păcătoșii tranziției, în străfundurile Ardealului. Trist jubileu a fost acela, arătând că duhul Iancului sălășluiește răscolitor încă în sufletele nemângâiate ale moșilor, în codrii cei falnici ai Munților de Apus, în fluturi și găze, în ape și-n nouri, în tot ce înseamnă ființa acestui ținut românesc de veacuri, în care legătura cu istoria și cu Dumnezeu e una din condițiile esențiale de a fi ale omului trăitor aici. Acesta e, de fapt, sensul legendei în care s-a strămutat Iancu, pe care îl cântă în singurătatea lor poezii neștiuți ai neamului. Teofil Răchițeanu e unul dintre aceștia. Neștiut, pentru că verbul său răzbate prea puțin, nedrept de puțin, către cancelariile publicațiilor din capitală, neluat în seamă, poate și pentru că vine ca un șipot străluminat de apă limpede, printre atâtea, prea multe, bălțiri de vorbe maculate ale poeziei noastre de azi, ilustrând o cauză aparte.

Retras în Răchitelele sale natale, sub Vlădeasa, poetul e dascăl și preot al limbii materne pentru generațiile de copii din sat, pe care îi învață să prețuiască pământul și soarele, pâinea și apa, clipa și istoria, într-o veșnică și mereu trează conștientizare a semnului sacru de afirmare existențială, națională, pe care Iancu l-a pus, în vreme, pe fruntea și pe buzele atâtor martiri ai nemului, risipiți pe altarul libertății și al dreptății, care aici nu prea le-au fost recunoscute de nimeni niciodată cu adevărat. De aceea, poezia sa din ciclul *Patimile după Iancu* (Editura Clusium, 2006), de o constituție mitologică, e litanie și rugă, e bocet și baladă, e cântec și colind, ce reia, în tonalități trist-melancolice, același motiv al comuniunii eterne într-o firea firii, cu un duh înălțător și neprihănit, al Iancului: "Să mă duceți, să mă duceți/ Sus în munți suiți în

lună / Unde-n văi, pierdut cu totul/ Cornul Iancului mai sună.// Să mă duceți, să mă duceți/ În țărîm de rouă sfînt/ Unde Iancu-și sună cornul/ Pe pămînt, pe sub pămînt.// Să mă duceți, să mă duceți/ Sus în munți suiți în soare/ Unde-n văi de mult uitate/ Cornul Iancului mai doare.// Să mă duceți, să mă duceți/ Unde cetina-i tot verde/ Unde-n văi fără de nume/ Cornul Iancului se pierde.// Să mă duceți, să mă duceți/ Unde ceruri cîntă - nouă/ Unde-n văi de nemurire/ Cornul Iancului mai rouă..."

Modernă în esență, tradițională în rostire, poezia lui Teofil Răchițeanu vine, parcă din adâncuri geologice de ființare, să lege, într-o veritabilă salbă de mărgăritare, fiorul emoțional din jelanția anonimilor creatori țărani, din totdeauna, cu meditația filozofică eminesciană, cu chiotul de revoltă cotrușian și răbufnirea împătimită a bardului adormit într-o vecie pe malurile Crișului cel Repede, la Ciucea, până la sine, ca într-un ritualic descântec, de o solemnă simplitate, la memoria neștearsă a Iancului: "La Fintîna-n munte, Lină/ șade Iancu de-o hodină,/ Ostenit i-i umbletu./ Greu de moarte sufletu./ Tată-Codru, bunule./ Bunule, străbunule./ Presară-ți tăcerile/ Peste, vechi, durerile./ Linele, fîntînele./ Să îi spele mîinele./ Lămurate, stelele/ Să îi spele genele./ Să îl gerui-geruie./ Să îl lărui-leruie./ Să se curme umbletū/ Să se-aline sufletū..."

Trimiterea la aura biblică din titlu - *Patimile după Iancu* - este îndreptățită, căci jertfa eroului de odinioară e pildă și învățătură, e crez și credință aici sub cupola gorunilor și molizilor, sub care-și pleacă fruntea smerită o seminție ce s-a hrănit cu nădejdea în Dumnezeu, încă din primul ceas al ivirii sale pe lume, și al cărui rostitor poetul se simte a fi investit. Poemele acestea, cu frumoase repetiții vocale, tonale, cu mult rafinate modulații de arhitate în expresie, au la un loc rezonanța dramatică și profundă a unui amplu oratoriu, pe cât de funebru pe atât de imnic, singular în lirica noastră actuală, ce merită cu prisosință a fi citit (mururat) și mereu recitat (rememorat), în toate clipele reculegerilor noastre de taină și smerenie.

E s e u

Neantul e intriga absolută care împinge trăirea Ideii la cote imposibile

Dinu Bălan

Jurnalul *Ușa interzisă* (București, Editura Humanitas, 2002) al scriitorului Gabriel Liiceanu a fost cartea anului 2002. A fost cartea cu un succes de librărie important și totodată cea mai comentată, sincronizând două condiții importante ale unei piețe literare sănătoase. Dincolo de valoarea intrinsecă a scriiturii, atuurile extraliterare sunt evidente, spre meritul autorului: Gabriel Liiceanu este directorul unei prestigioase edituri, Humanitas, a fost unul din discipolii importanți ai școlii ultimului filozof din România, Constantin Noica, de asemenea, a cultivat memorabile prietenii-iubiri, adevărate "exerciții de admirație", cu personalități culturale unice precum Emil Cioran, are morga unui filozof, fără însă a se declara. Iată elementele nu ale unei simple biografii, ci ale unei mitologii culturale. Iată de ce, potrivit unor varii idiosincrazii sau, bunăoară, unui ethos specific românesc, cartea a adunat, ca un bulgăre de zăpadă, adulatori frenetici și detractori inverșunați.

În continuitatea vestitei sale peratologii (vezi tratatul *Despre limită*), autorul sus-amintitului jurnal ne propune, de-a lungul scrierii sale, o *ars poetica* a jurnalului, ca gen literar. Prin imixtiune cu eseul, rareori cu ficțiunea și epistola, jurnalul alunecă spre formule de scriere care se re creează miraculos. Jurnalul *Ușa interzisă* este jurnal propriu-zis, jurnal de călătorie într-un Univers al Spiritului și totodată un jurnal de idei. Scriitorul își trasează limitele jurnalului: se poate scrie „rece” despre lucruri patetice; orice se poate spune, afirma, dacă este bine formulat. De asemenea, autorul cărții face apel la toată experiența afectivă a omenirii și parcă îl văd pe acesta citind sistematic toate jurnalele lumii, ca și când ar vrea să scrie un tratat. Jurnalul înseamnă pentru orice jurnalist o agățare de un *Ersatz* (simulacru, înlocuitor) de nemurire, prin răstignire efemerului pe o bucată de hârtie din care rămâne „masca mortuară a vieții”. Genul confesiv e privit ca „o colaborare cu viața”, „un seif la o bancă a eternității”, un fel de „a ieși din viață cu comentariu cu tot”. și totuși, dincolo de aceste realități și iluzii, există o limită, o ușă după care „colcăie” intimitatea noastră, „conținuturi leneșe din mine, aruncate alandala într-o cameră fără ferestre, niște reziduuri enorme”, care pot fi exorcizate, scoase la lumină pentru a fi sublimate, dar întotdeauna rămâne un rest, peste care suntem doar noi suverani, unde nu poate intra nimeni fără voia noastră. Așadar sinceritatea absolută este o frumoasă utopie (Freud însuși a agresat intimitatea omului, după opinia autorului cărții). Senzația de proaspăt al scriiturii constă în acest echilibru, în faptul de a-și stabili limitele, în prudența și luciditatea cu care abordează jurnalul, acolo unde se poate eșua facil cât privește sinceritatea și veridicitatea lui.

Gabriel Liiceanu pornește de la premisa că sufletul îi este bolnav, că suferă, ca un organ, de „ciroză sufletească”. Viața lui este o destrămare, „o cădere în gol”, nimic nu mai are sens, o disperare și un dezgust de sine se strecoară în suflet nimicitor. În calitate de filozof, scriitorul și-a pierdut identitatea culturală, „suflețelul”, cuptorul

ființei, îi fusese relegat, îi fusese congelat în marginea sistemului filozofic, căci autorul cărții de față trăise îndelung în rolul unui sclav al unei opțiuni greșite, filozofia. Dezgustul față de această disciplină, mai precis față de sistemele rupte de viață (de la Aristotel până la Heidegger exclusiv), este fixat cu exactitate în anul 1983, în calitate de statistician nenorocit al unui *peras* (limită) pe lângă faimosul comentator aristotelician Aubenque. Cu această ocazie, se răzvrătește, scrie tratatul de peratologie *Despre limită*, pune astfel în practică crezul lui Noica acela că trebuie să ai o Idee cu care să reorganizezi Universul după bunul tău plac. Așadar iată-l pe Gabriel Liiceanu pe marele drum al filozofiei cu Ideea sa.

Dar, cu toate datele în barcă, Liiceanu simte cum se dă la fund din cauza umorilor sale, a vulnerabilității sale extreme. Minimalizarea aceluși „suflețel”, uciderea acelei *anima*, a dragostei în cadrul sistemului filozofic (vezi Heidegger care, deși îndrăgostit, nu are ce face cu Erosul în filozofia sa, sau pe Kant cu homeostazia sa – nici saliva, nici sperma nu trebuie risipite), tot acest *hybris* (orgoliu în exces) incită Erinii imposibile în ființa lui Gabriel Liiceanu. De aceea, acesta se explică, se depliază onest, se dezgolește, se jupoie, se disectează, își dă jos „epiderma”, un fel de Maya în terminologie indusă, pentru a-și dez-vălui viscere putrede de boală și de moarte.

Tot acest demers e un adevărat *descensus ad Inferos*, o fixare teribilă a neantului ființei în fața căruia scriitorul resimte o stare de „părăsire, singurătate și moarte”, precum puiul de prepeliță din cunoscuta povestire a lui Al. Brătescu-Voinești. Îl cuprinde, de asemenea, o stare de disperare, de dărâmare a ceea ce era mai solid în ființa sa. O așezare a sinelui în abis, o problematizare acută a acestei crize dă forță și amplitudine confesiunii. Scriitorul nu poate plânge, atribut exclusiv al femeilor. O descărcare a acestei tensiuni însă este necesară. Vulcanul acesta încins trebuie să erupă. Scrisul e adevărata terapie, este un katharsis, o sublimare și o purificare a ființei fără care aceasta s-ar scufunda definitiv în neant. Așadar e necesară o reșezare a ființei în iluzie.

Călătoria la Heidelberg împreună cu colaboratorul său Cătălin, pentru a-l traduce pe Heidegger, constituie, de fapt, „o călătorie în nimic”. Relatarea acestei experiențe înseamnă pur și simplu confesiunea unui traducător al filozofului german. 90 de zile atât cât durează această experiență sunt, de fapt, o parabolă a celor 18 250 de zile, adică 50 de ani cât poate dura o viață. Poți să le risipești cu ușurință, precum celebrul personaj al lui Tolstoi, Ivan Ilici, și atunci nu-ți mai rămâne decât „urletul” disperării și al ratării. Liiceanu își găsește semenii săi în literatura universală, dar cu un important amendament: el este un Hamlet care, în ciuda dispersării iluziilor de orice fel, insistă, trebuie să trăiască. Prin urmare la Heidelberg clepsidra a adunat nu „cadavrele” clipelor din rezerva de 90 de zile, ci „fructul” lor. Paradoxal, călătoria dintre două coduri supersofisticate, filozofia lui Heidegger și limba română în solul cărui trebuie ea im-plantată, efortul traducătorilor „în nimic” și-n afara spațiului vieții, superba inutilitate a lucrării lor, care poate interesa un procent infim din omenire, nicidecum să schimbe lumea, îl situează pe scriitor, totuși, pe cărările vieții. Deși în fața hăului existențial, deși cu o „condamnare la moarte în buzunar”, deși dezgustat de filozofie și devalizat deopotrivă de orice *Bildung* (formație) cultural, Liiceanu își recheamă toate referințele culturale, mai mult ca oricând, încearcă să se ex-prime printr-o diversitate stilistică impresionantă și, precum un scufundător

din Delos, sufocat, trebuie să ia o gură zdravănă de oxigen, mai precis e necesar să-și refacă „sistemul de iluzii”, „enzima” fără care viața e imposibilă, trebuie să-și arunce toate punțile către viață, în jocul absolut al apolinicului în fața abisului dionisiac. Așezarea „aventurii în nimic” de la Heidelberg exact în mijlocul crizei sale existențiale reliefează jocul gratuit al vieții. Stilistic, mostra de text heideggerian cu un cod terminologic impresionant constituie un climax în înțelesul deplin al cuvântului. O aventură inutilă și vine textul acesta stufos, labirintic, asta ne mai lipsea nouă cititorilor?

În același sens, are loc o altă aventură, în paternitatea ființei sale. Prin amplitudine, forță, întindere temporală, dragostea paternă a scriitorului față de fiul său Ștefan este un adevărat microroman. Aceste pagini au fost scrise „în transă”, potrivit mărturisirii autorului. De aici valoarea literară a lor. Exersat în exercițiul filozofic, scriitorul își organizează materialul afectiv, epic, sub imperiul conceptului. Multiplul își caută Ideea. Scriitorul nu își desfășoară doar drama paternității sale, ci exploatează toată experiența omenirii în acest domeniu: conflictul între generații, imposibilitatea de înțelegere între ele din cauza fundamentului lor temporal și biologic insolubil. În fața vidului existențial, paternitatea e o altă punte spre viață, deși acest element e în criză. Printr-o altă metodă a exercițiului filozofic, scriitorul își delimitează sfera paternității **apofatic**, excuzându-și atribuțiile ei obișnuite. El coboară din „cerul acestei paternități” în viața unui copil de 9 ani. Nu l-a ținut în brațe, nu l-a îmbrățiat, nu i-a înșoțit, în calitate de martor și părinte, pașii, primul gângurit, boala, râsul, copilăria. Scriitorul spune ceea ce nu este ca părinte. El intervine în viața copilului, în contextul unei familii destrămate, într-un *preatârziu* temperamental (vezi atitudinea elevului Gabriel Liiceanu în fața tezelor). Această criză a identității paterne se conjugă cu cea a identității culturale. Nu e filozof, nu e romancier etc. astfel încât, prin același demers **apofatic**, ajunge, după amarnice analize, la o soluție-criză: este un simplu confesor al unui traducător al lui Heidegger, un biet exeget al unei filozofii cu care, de altminteri, nu are ce face. De fapt, viața însăși, prin deciziile sale, e una restrângătoare de posibilități, conchide aristotelic jurnalistul, dar în plus e și generatoare de neant.

O altă tehnică a organizării materialului epic este cea a **preaproapelui-departe** (apropiele de lângă noi ne este cel mai străin). În lumina acestei idei, scriitorul observă că, paradoxal, prin depărtări, prin regăsirea în alte medii decât cele familiale, părintele își descoperă fiul. Nu și-l apropie prin jucării, nici prin efuziuni sentimentale, ci cei doi, părinte-fiu, se descoperă reciproc într-un spațiu public, în revista *Secolul XX*, printr-un articol semnat de fiul său în calitate de specialist în științe orientale. Tatăl său nu se aștepta la o asemenea performanță și la asemenea „apetituri” umaniste. Asadar tatăl își apropie fiul tocmai prin libertatea pe care i-o oferă, aceea de a se forma singur, și-l regăsește tocmai prin depărtarea fiului său în Japonia, prin câștigarea unei identități profesionale a tânărului. Sunt extrem de bine exploatate aceste sublime momente ale regăsirii celor doi: concomitent fiul își descoperă identitatea profesională, traseul în viață, iar tatăl pe cea paternă prin **preaproapele-departe**.

În drumul de la Multiplu la Idee, pe „ecranul” cărții apare devastatorul eveniment din 11 septembrie din S.U.A. Pornind de la acest fapt, specia umană e pusă în paradox, în criză: „specia

NOTE DE LECTOR

"ceremonii și parodii și încă..."

Rodica Matis

Cu un spectaculos popas în lumea derizoriului și a înălțărilor parcă surghiunite începe volumul de versuri al poetului Gabriel Cojocaru *Ce-i pe sus? Ceru-i pe sus...* (Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2003). Sfâșiat de dorința de-a evada din mult prea concretul cotidian, cu „ignoranta trăgându-te de/ urechi”, cu „jumătăți ale morilor de vânt”, cu „cariatidele voastre - jegul pervers/ din marginea pielii”, poetul râvnește spre o oază care se-ndepărtează tot mai mult. Spațiul comun, strivitor, îi metamorfozează toate iluziile (deodată cu unica-mi flotă/ imaginară și scufundată/ (stârv de focă)).

Pornind cruciada împotriva convențiilor, Gabriel Cojocaru ne propune un alt tip de joc: al tentațiilor, al limitelor, al metaforelor. Poetul rupe frânturi din existență și ni le oferă, fără a avea deloc nostalgia întregului, dar construindu-l tocmai în acest mod original.

În acest univers derizoriu frica are „miros de benzină”, martirii sunt „fabricați pe bandă

rulantă”, „întotdeauna trăim o oră de lut”, stelele sunt „deshumate” într-o „lume fără botez”.

Poetul ne oferă imagini dintr-o existență pendulând între sublimul depărtărilor și rugina zilelor tulburi, împovărate de moarte, cu „monștrii citadini”, cu dimineața care „îmi vine în cărje”.

Un fals imn închinat iubirii, „Salomeea”, devine și un rechizitoriu împotriva convenționalului. Iubita, reconstruită după o „anatomie speculativă” este și ea o certitudine a trecerii ireversibile: „Domnișoară, lunatică, ciumată, cadră cristalin îți linge gândul/ buzele meduze, lipitori, absurdă/ clepsidra ce ți-a crescut între/ umeri” (*iată un portret postmodern!*).

Revoltat, sarcastic, glăsuind în pustiu, poetul pictează cu detașare spectacolul unei lumi tragi-comice, în care bufonii sunt așezați pe soclu („gropari meticuloși ultimii care-și fac/ datoria”).

Un Don Quijote melancolic stăpânește uneori cu candoare acest spațiu în care „orașul mă strângea ca o/ cămașă rămasă din copilărie” și „palmele devenite oglinzi” mărturisesc despre inefabil: „la capătul poemului vei întâlni/ floarea (roza) și ai să te bucuri/ ca după o ploaie”.

Fin observator, ironic, detașat, poetul reconstruiește lumea în mod original. Strivește convențiile, reconstruiește lumea, caută cu înfrigurare urmele sacralului.

Poemul *Ca o lacrimă de humă* ne conduce în

zona esențelor. Cităm câteva versuri de o deosebită frumusețe: „nu printr-un ochi de sticlă/ ci cu un ochi de metal ar/ trebui privită, ar fi de zărit/ huma dintr-o gutuie cu/ carnea trecută peste o/ lacrimă care a dospit.”

Avid să contemple în tihnă armonia lumii, Gabriel Cojocaru se debarasează de tot ceea ce-ar măsura efemerul clipei („vindeți-vă hărțile/ și busolele”), detașându-se de „lesturi, prapuri/ și arlechini”.

Din *Clepsidra pietrificată (atelier)* cităm doar câteva versuri construite după modelul haiku-ului, versuri deosebit de expresive, tălmăduind sufletul, frizând inefabilul: „joaca de-a cuvintele: din naștere/ fieru-și presimte rugina, lume,/ flămândă lume...”, „inocenți ochii puilor de/ mierlă, dar triful?” „înfigi cuțitul și taci...”.

În versuri de o deosebită concentrare artistică poetul meditează permanent la condiția umană: *Tot un fel de ieremiadă, Eretic de ocazie* etc. În *Ultime respirații* suferința, disperarea, neliniștea sunt provocate de himerele care-l amăgesc permanent pe tălmăduitorul de cuvinte, pe poet.

Căutător al esențelor, ironic, trăind din plin drama și comedia existenței, preocupat de un nou mod de a ființa prin cuvânt, Gabriel Cojocaru ne desfășoară în aceste poeme o veritabilă panoramă a existenței.

umană ori e scindată, ori e în criză”. Ben Laden alături de Om stau înveliți în aceeași ambiguitate, sub același chip de om. și să mai apară această stranie utopie și anume că un gând filozofic măreț, o carte pot salva omenirea?! Deci această ambiguitate e o altă tehnică de focalizare a realității. În acest sens mizeria apare prin prisma unei subiectivități etnice, naționaliste: Mexicul este sărăcia extremă, „lumea a treia”, Dâmbovița însă e a noastră și, prin urmare, normală și binecuvântată.

Erosul, „zăcământul de iubire” e, în cele din urmă, salvator. Scriitorul exemplifică intertextual cu superba poveste de dragoste al senzualului Emil Cioran față de tânăra Friedgard, povestea însemnând o călătorie între două cărți prin intermediul Internetului. Un adevărat microroman prin forța pasiunii, amplitudine, întindere temporală destul de importantă (nu sunt de uitat *vestigia amoris*, și toată povestea posterității triste în sine; să ne amintim ce spunea Gabriela Adameșteanu: „un scriitor trebuie să scoată totul pe tarabă, toate sentimentele lui sunt de vânzare”). După relatarea poveștii spectaculoase, fără îndoială, scriitorul reface drumul dinspre Multiplu spre Idee. Prin paradoxul iubirii lui Emil Cioran (acesta caută în Friedgard femeia, ea, în schimb, caută la Cioran aforismul), prin imposibilitatea fizică a iubirii dintre un bătrân de 70 de ani și o tânără de 35 de ani, Gabriel Liiceanu reface paradoxul conceptului de iubire în istoria umanității. Teoria platoniciană a ideii de Eros și a multiplicității sale își găsește o bogată expresie prin Kierkegaard: Don Juan nu e chiar pierdut în abisul Multiplului, dacă Spiritul (Idea) asistă pasiunea cărnii. Scriitorul fixează divorțul acestora odată cu Bocaccio, Sade, Casanova și Gruppensexul modern. Apoi Gabriel Liiceanu îl vizitează pe scriitorul ceh Milan Kundera (fascinant portret) cu a sa subtilă, adâncă relaționare eros-istorie (erosul precede istoria). Oricum, afirmă jurnalistul, accesul spre unul se face întotdeauna printr-un gest

fondator, printr-un act de iubire irepetabil. Experiența fiecărei generații e unică și posibilitățile de reinterpretare sunt nesfârșite, chiar spectaculoase, credem noi.

Așadar, scriitorul e salvat. El vorbește chiar de o întoarcere la filozofie, în linia presocraticilor, a lui Platon și a lui Heidegger. Dar nu contează neapărat refacerea punților spre viață, a „sistemului de iluzii” fragile în sine, ci intensitatea experienței (vezi Cioran), vibrația și muzica corzii produsă de forța „crizei” care a acționat-o. Nostalgia (vezi noston-ul, întoarcerea la Heidelberg-ul tinereții) produsă din cauza trecerii timpului potențează această vibrație.

Autenticitatea acestei experiențe, a dramei jurnalistului este unul din punctele forte a cărții. Scriitorul crede că autenticitatea trăirii este doar personală și inalienabilă decât sub forma ficțiunii. Dă exemplul înfometării miilor de țărani de către Stalin, imposibil de rețut decât în calitate de victimă, pentru că altminteri noi cititorii, dacă am deține această capacitate, ne-am dezintegra sub povara adevărului. Realitatea aceasta extrem de dureroasă o trecem sub „pojghița” ficțiunii, văzând-o doar pe un ecran și nu în realitate. Gabriel Liiceanu încearcă să identifice cu toată suferința lumii, trăiește istoria țării ca pe-o dramă personală, vede splendid toate avatarurile ei printr-un plâns (vezi regele Mihai).

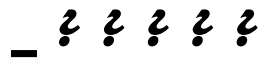
Pentru a-și scrie drama, pentru a da forță și altitudine confesiunii sale Gabriel Liiceanu se folosește de o „rețetă” poetice antică: conform lui Aristotel în a sa *Ars Poietiké*, caracterele personajelor unei tragedii (drame n.n.) trebuie să fie mărețe (*spoudaia*). Personajele jurnalului de față sunt personalități importante, omul de rând fiind izgonit în categoria stilistică a mahalalei sau într-o categorie a manipulaților. Idealurile sunt pe măsură: performanța culturală, trăirea autentică a neantului și nu prin surrogate, trăirea istoriei naționale ca dramă națională, paternitatea, erosul etc. Portretele personajelor sunt excepțional creionate, literar vorbind, acesta fiind unul din atuurile scriitorului Gabriel Liiceanu. Memorabile

sunt cele ale lui Emil Cioran, ale tandemului absolut savuros Monica Lovinescu-Virgil Ierunca, ale unui body-guard fascinant, simbolul puterii, prin excelență, ale fiului ștefan, ale lui Sorin, Vlad Zografi. Numai că anumite personaje precum Sorin, Vlad și Călin sunt schematizate în numele unei performanțe culturale. Mai degrabă se poate vorbi aici de o tipologie umană, auxiliantă în economia jurnalului.

Într-o societate ultramodernă și ultra-performanță însă (vezi Occidentul), se naște *volens-nolens* cultura de performanță cu o arie de cuprindere vastă, cu existența unor coduri inaccesibile omului de rând. De aici densitatea ideatică a cărții ceea ce denotă că se poate vorbi de un jurnal de idei, în tradiția lui Noica, numai că Ideea e scaldată în mâlul sublunarului, fără care nu am avea de-a face cu un jurnal propriu-zis. Neantul e intriga absolută care împinge trăirea Ideii la cote imposibile.

Simbolice pentru trăirea Ideii sunt dansurile lui Gabriel Liiceanu în fața ucenicilor săi, vitalitatea uneori debordantă în contextul unei aventuri aride, extenuante, lipsite de viață, precum cele filozofice (interpretarea unui pasaj din filozofia lui Kant, dar și aventura traducerii lui Heidegger).

Am unele rezerve față de existența dihotomiei filozofie-literatură. Soluția e imanentă în însăși substanța cărții: exprimarea întregului suflet cu gând cu tot. Altă rezervă, de data aceasta de opțiune literară, ar fi „performanța culturală” cu artificialul livresc pe care îl presupune. Rezultă: editura-birocrația acestei performanțe, umanistul intelectual cu „cimitirele” (de facto) bibliotecii în spinare, ca imagine, carte de vizită, nu borgesiene, în nici un caz. Unde e omul de rând, nu înregimentat și manipulat, ci în buna tradiție a literaturii ruse? Unde sunt nu culmile, ci văile culturii unde nu performanța predomină (stimabilă în sine), ci regăsirea vieții? Meritele acestui jurnal însă sunt prea mari ca să nu i le recunosc cu obiectivitate și, de ce nu, cu entuziasm.

Episcopul Ravasz László, un huedinean participant la revoluția ungară din anul 1956

Horea-Dorin Mătiș

După cel de-al doilea război mondial Ungaria, la fel ca și alte țări est-europene, a intrat în sfera de influență sovietică devenind un stat „satelit” al Moscovei. Cu toate că regimul dominației sovietice a fost strict și bazat pe menținerea de trupe de ocupație („eliberatoare”), țări ca R.D. Germană, Polonia, Ungaria și Cehoslovacia au creat probleme regimului de dominație sovietică. Dintre toate aceste manifestări de desprindere față de U.R.S.S. „criza” din Ungaria din anul 1956 a fost poate cea mai semnificativă fiind considerată de către unii istorici ca „începutul sfârșitului comunismului”.

Moartea generalissimului I.V. Stalin (5 martie 1953) și cu deosebire raportul prezentat de N. Hrușciov la cel de-al XX-lea Congres al P.C.U.S. (14-25 februarie 1956), când au fost denunțate crimele sistemului stalinist, au favorizat unele măsuri de destindere a regimurilor comuniste din mai multe țări între care și Ungaria.

În Ungaria, stalinistul Máthyas Rákosi a fost înlocuit în iulie 1953 cu Imre Nagy însă măsurile reformiste ale acestuia nu au fost pe placul Moscovei, astfel că în aprilie 1955 acesta a fost înlăturat.

Restaurarea dominației comuniștilor radicali nu a fost însă de lungă durată întrucât efectele celui de-al XX-lea Congres al P.C.U.S. au afectat puternic unitatea Partidului Comunist Ungar. Nemulțumirea față de regimul comunist a fost generală dar mult mai vizibilă în mediul universitar și în rândul intelectualilor care au ieșit în stradă începând cu data de 23 octombrie 1956. Această acțiune de protest s-a transformat repede într-o manifestare de masă, iar prin trecerea de partea revoluționarilor a mai multor lideri comuniști și chiar a armatei, s-a realizat în fapt coalizarea națiunii ungare.

Statuia lui I.V. Stalin (ridicată pe locul fostei catedrale Regnum Marianum) a fost doborâtă, iar Imre Nagy a redevenit prim-ministru. Nagy a format un nou guvern în care comuniștii erau reprezentați doar de o treime și a rebotezat Partidul Comunist Ungar în Partidul Socialist Muncitoresc. În același timp s-a promis revenirea la democrație, instituirea unui guvern de coaliție multipartidist și economie liberalizată. Prin denunțarea participării Ungariei la „Tratatul de la Varșovia” și proclamarea neutralității, Ungaria a pășit pe calea autonomiei naționale.

În aceste condiții, Ernő Gerő - mâna dreaptă a lui Máthyas Rákosi (cunoscut și sub titulatura de „Micul Stalin”) -, rămas aproape singur, în calitate de prim-secretar al C.C. al P.M.U. a cerut intervenția armatei sovietice. U.R.S.S. a răspuns prompt în „virtutea” înțelegerilor din „Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală” semnat în data de 14 mai 1955 la Varșovia de către statele comuniste europene Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, R.D. Germană, Polonia, România, Ungaria și U.R.S.S.

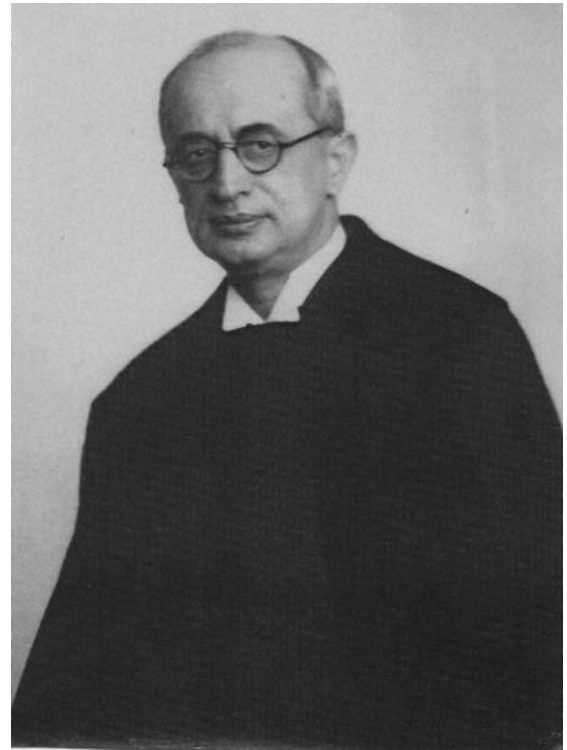
Începând cu data de 4 noiembrie 1956 trupele sovietice au intervenit în forță reinstaurând dominația sovietică prin înlocuirea lui Imre Nagy și instaurarea unui așa-zis guvern „revoluționar muncitoresc-țăranesc” în frunte cu János Kádár.

În cadrul revoluției ungare, alături de alte voci, s-a simțit auzită și vocea influentă a episcopului reformat Ravasz László (născut în Huedin în anul 1882) și care, în discursul radiodifuzat din data de 1 noiembrie 1956 și publicat în ziarul *Reformáció* (4-10 noiembrie 1956, p.1.) sub titlul „Cuvântul maghiarilor reformați”, a vorbit în numele bisericii reformate maghiare. Ravasz a arătat că biserica pe care o slujește este mândră de această revoluție și că îi plânge pe toți eroii căzuți în luptă. Ravasz a regretat influența negativă a politicului asupra bisericii rugând totodată toate organizațiile bisericesti mondiale (fără a le nominaliza - n.n.) să ajute Ungaria să iasă din criză. Preoților le-ar fi revenit misiunea de a realiza o solidaritate morală prin apelul la pace și la ieșirea din anarhie. Un aspect important al discursului lui Ravasz László se referea la faptul că prinderea și judecarea vinovaților de starea în care a ajuns Ungaria cade în competența instituțiilor statului și nu a persoanelor fizice. În încheierea discursului, Ravasz László a ținut să-i felicite pe toți cei care însămănțează adevărul și dragostea.

Intervenția brutală a armatei sovietice a dus la înlocuirea lui Imre Nagy (acesta avea să fie reținut o vreme sub arest în România și executat în anul 1958 în Ungaria) cu János Kádár care după doi ani de represiune și teroare a aplicat o politică de relativă liberalizare prefigurând în mare măsură perestroika lui Mihail Gorbaciov.

Recurgând la forță „comunismul internațional” și-a pierdut din legitimitate, iar partidele comuniste occidentale din aderență. O serie de intelectuali occidentali de marcă s-au dezis de comunism.

Evenimentele din Ungaria s-au făcut simțite și în România și cu deosebire în centrele universitare din Ardeal (Timișoara, Cluj, Târgu Mureș și Oradea), dar și la București unde au avut loc diverse acțiuni de sprijin a revoluției ungare. În fața acestei situații, autoritățile comuniste de la București au recurs la închiderea graniței dinspre Ungaria, la întărirea apărării clădirilor publice și la blocarea oricărei legături (scrisori, publicații etc.) dinspre Ungaria spre România.

În plan militar, permisiile și lăsarile la vatră ale soldaților în termen au fost amânate pe termen nelimitat, iar la 30 decembrie 1956 (deci după înăbușirea revoluției ungare) a fost declarată starea de urgență prin care Emil Bodnăraș, Alexandru Drăghici, Leontin Sălăjean și Nicolae Ceaușescu erau autorizați să deschidă focul în caz de nevoie. Revoluția anticomunistă și antisovietică din Ungaria nu a fost urmată în România decât abia în decembrie 1989, când Nicolae Ceaușescu, uitând de „episodul cehoslovac” din august 1968, a decis să se tragă împotriva revoluționarilor.

De ce nu a intervenit O.N.U. sau țările din Occident în criza din Ungaria? În acest timp „Occidentul” era preocupat de rezolvarea crizei Canalului Suez (naționalizat de Egiptul lui Gamal Abdel Nasser în data de 26 iulie 1956) prin intervenția militară franco-anglo-israeliană din 19-31 octombrie 1956.

În ceea ce-l privește pe Ravasz László, acesta a avut de suferit represiunea restaurației fiind exilat o vreme în colonia Leányfalu.

Ravasz a murit în anul 1975 la Budapesta și a fost înmormântat în apropierea bisericii din Pócsmegyer situată peste Dunăre de Leányfalu.

În Huedin, comunitatea maghiară păstrează vie amintirea lui Ravasz László atât în biserica reformată cât și la „Casa Ravasz”.

În ceea ce privește realizarea acestui material țin să mulțumesc preotului reformat Tibor Kustos, artistului István Kudor, profesoarei Mónika Péter și elevului Szabolcs Kovács.

Proză

Cei rămași pe pământ

(Fragment de roman)

Alexandru Jurcan

Abia ora șapte seara, mai sunt cinci ore până o s-o întâlnesc pe Nati în pivniță. De ce o pivniță? Pentru că e goală, nu dă de bănuț, are o intrare mascată... și ce-ar mai fi de zis? Te simți protejat când cobori în pământ. În vreme de război, subsolurile deveneau adevărate refugii.

Intru în grădină, în dreapta colțului meu. Vreau să plantez multe flori. Am deja ghivece cu lalele, panseluțe, lăcrimioare. Plus cactuși, urzici decorative, mușcate. Livada e o minune în aerul rece, totuși, de mai. Merii au înflorit. Unii au trunchiuri cu multe scorburi, cu ramuri uscate, atârând duos. Iarba e tot mai deasă. La câțiva pași geme șoseaua asediată de mașini, zgomote, claxoane.

Iată copacul cel înalt sub care stă pivnița noastră. Știu precis că se află acolo, deși ghicesc doar după coroana nucului. Mi-amintesc mereu de pactul nostru secret: nu vorbim despre alții, nu ne atingem, nu ne pândim, nu punem întrebări răutăcioase.

Pe marginea șoselei rânjește un uriaș panou publicitar: "într-o clipă poți cuceri lumea. într-o clipă poți face o cafea perfectă". Sau: "într-o clipă poți deveni liber" (fotografia reprezintă un ins, care sare de pe o stâncă înaltă în neant). Ha-ha! Libertatea de a te sinucide, de a iniția o acțiune distrugătoare.

Se termină butelia? Se scumpește curentul electric? Nu-i nimic, vine miezul nopții și o văd pe Nati. Strigă Lavinia la mine? Mă consideră nerealizat? Vine miezul nopții. Șoseaua își scoate intestinalele la soare, se lărgește, stropește cu asfalt și praf, se umflă, crapă, țipă, iese din matcă? Nati e acolo, la lumina unei lumânări tremurânde. Dacă Nati nu ar fi frumoasă, aș aștepta miezul nopții?

Trebuie să ud florile. În fața casei am amenajat două straturi, am așezat câțiva butuci, am făcut un gârduleț. Ghivecele se înmulțesc. Aș vrea să am și trandafiri, dar și zambile, gladiole, narcise, camelii, dalii, garoafe, gura-leului, hortensii. Iasomie și liliac am. În gard există tufe de soc.

- Unde ai fost? se încruntă Lavinia.

- În livadă. De ce?

- Trebuie să mă ajuți. Vine o colegă cu soțul ei la un pahar de vin.

- Și ce trebuie să fac?

- Ajută-mă să scot covorul din sufragerie. Mi se pare impregnat de praf. Cred că trebuie aranjat și în baie. Chiuveta pare destul de pătată. Să schimbăm prosoapele! Oare ar trebui să le ofer o cină modestă? Frigi tu peștii din frigider?

- De ce te complici? E plăcut afară. Îi inviți aici, la masa dintre flori.

Furioasă, Lavinia a acceptat, deoarece în clipa aceea musafirii zâmbeau la poartă. Am făcut prezentările de rigoare și am ciocnit un pahar.

- Mă scuzați, zic, trebuie să-mi ud florile.

- Formidabil! exclamă Steluța. Uite ce bărbat model! Numai că noi la bloc...

- Lasă că aveți un balcon superb! interveni Lavinia.

- Ce vrei să insinuezi? se miră Steluța. Să pun ghivece acolo? și noi unde să fumăm, să ne bem cafelele?

- Vreți o cafea? zâmbi Lavinia.

- La ora opt seara? Nu mi-am pierdut complet mințile. Poate că dorește Florin. Vrei? Oricum, el sforăie și după cinci cafele.

Florin a cerut o cafea. Acum fumează și-și spală gura cu cafea. Ori poate că e prea fierbinte? O fi vreun tic modern? Ud ghivecele la doi metri de ei. Lavinia le-a șoptit ceva disprețuitor la adresa mea.

*

N-am mai văzut tavanul de luni de zile. Și tocmai acum, înghițind pe nerăsuflă vinul din pahar, am zărit tavanul negru, ars, bolnav. La fel cum nu admir cerul înstelat decât foarte rar. Nu privești deasupra capului; pur și simplu trăiești aplecat spre pământ. În general sunt apreciați cei ce se îndreaptă spre cer, fiind acest gest o aspirație divină, iar cei rămași pe pământ ar fi, chipurile, lipsiți de veleități sublime. Și florile? Plantele care-ți oferă gratis atâta frumusețe?

Tavanul exista, chiar dacă eu n-aveam timp să-l observ. Nati trăia la fel, dincolo de un gard, neștiută de mine. Până se declanșează capriciile destinului, deschizând alte poteci, n-avem habar de atâtea și atâtea posibilități. Speranța se învecinează adesea cu cenușa sau neantul. Ajunge o pasăre rănită, pe care încerci s-o oblojești și viața ți se schimbă într-un oarecare fel. Adică îți descoperi niște calități, disponibilități.

Tavanul era negru, murdar, însă vinul mi-a creat o stare limpede, de cristal înțelept. Lavinia a adormit. Alerg la Nati, care nu e în apele ei:

- Poate că sunt puțin tristă, întoarsă pe dos, cum vrei să spui. Azi a fost joia mare și am revăzut mormântul părinților, acolo la căpătul orașului. Crucea se apleca în față. Pe lângă narcisele prospete, se ridicau buruienile. Ce vină au ele că sunt buruieni? Dacă le privești cu atenție sunt chiar interesante, originale, unice. Am aprins trei lumânări, am așezat ramuri de liliac înflorit, am stropit țărâna cu vin roșu, n-am plâns, ca de obicei, m-am îmbătat de concertul păsărilor, în timp ce razele soarelui de la ora șapte seara însuflețeau păpădiile stinse, gata de zbor. Se auzeau câini și behăit de oi. Niște fluturi peste lalelele larg înflorite - și ce să-ți mai spun? Ceea ce nu pot uita e dialogul păsărilor (cum s-or fi numind?), avea ceva dincolo de chemare sacră. Cred că însemna un mister de nepătruns.

- Și ce se întâmplă aici?

- Sunt două ciubere vechi, pline cu apă caldă.

- Pentru?

Nati nu răspunde. În urechi simt zvâcniri de vată.

- și nu ne vom atinge, nu? Așa cum am stabilit.

- Ți-e frică, Septi, de ruperea unui pact?

- Mi-e frică să nu îmi pierd noua rațiune de a trăi.

- Noua? Așadar recunoști că totul poate fi remediat.

Fiecare în ciubărul lui, sub pâlpâirea lumânării, își plimba mâinile prin carnea caldă a apei. De fapt ce urmărea Nati? Cele două fotolii însemnau discreție, întoarcere spre sine, însă acum fiecare privea goliciunea celuilalt. Nu mă puteam abține să nu văd fuiorul aburilor torcându-se peste sânii umezi ai Natiei, luminați și umbriți în același timp de jocul instabil al lumânării. Șarpele dorinței se cuibărea peste tot, era un lucru cert. Și când lumea își pierde frâiele, începe desfrânarea, nu-i așa? Sfârcurile zvâcneau în umbrele agitate de pe pereții pivniței, veneau spre mine în valuri obraznice și am simțit erjecția ca o eliberare, ca o explozie a gândurilor. M-am ridicat drept în picioare, iar Nati și-a acoperit ochii cu palmele.

*

O să înflorească bujorii în curând. În trei oale de lut am pus cactuși. Am adus pietre de la râu și

le-am tăvălit - estetic! - prin iarbă. Vița-de-vie se întinde leneșă pe sârme. În fața porții staționează trei camioane. Deasupra nucului planează ciorile.

Ies în livadă. În dreapta, sub peretele casei, lemne lungi, foști stâlpi de telegraf. Cei doi cireși sunt înconjurați de pruni. Mai încolo, tot pe dreapta, se află șase-șapte meri. În stânga e capătul curții vecinilor. Adică un nuc. și pivnița. și Nati. Urzici, pir, cucută, brusturi, flori galbene (păpădii?), soc, florile albe de urzică, alte și alte plante, niște găini scăpate din altă curte, plus praful de pe șosea, ca o permanentă ostilă.

- Mereu vii în livadă! observă Lavinia.

- Pentru plante și flori.

- Într-o zi te-am surprins privind insistent spre vecinii din stânga.

- Îi cunoști Lavinia? Eu nu-i știu.

- Cu gardurile lor oribile, orice comunicare e ruptă din start. Aș fi curioasă, de fapt, să știu ce fac, ce gândesc.

- Mie mi-ar plăcea să le văd florile.

- Ascultă, Septi, nu ți se pare ciudat că te-a cuprins pasiunea pentru flori?

- În ce sens?

- E o treabă pentru femei.

- Să fim serioși, Lavinia! Câți grădinari celebri...

- Lasă teoriile! Am spus și eu așa. Du-te înainte, nu te concurez, nu-ți iau lucrul din mână. Mi se pare o treabă inutilă, atâta timp cât poți cumpăra flori de la piață.

*

Probabil că totul a început de la visul cu tata. Se spune că, apărând în vis, morții prevestesc ceva, fie și ploaia sau furtuna. În vis, tata era tânăr, cu o cămașă în carouri, cu pieptul dezvelit, pus pe glume. Să fi fost primul avertisment? A urmat o săptămână oribilă, iar avertismentele s-au înlănțuit după o logică aparte. Totul sub căderi de ploii, cu nori reci, cu iasomie împrăștiată în ierburi. Ca să fie totul complet, au început săpăturile pentru înlocuirea conductei de apă. Grămezi de lut, pe care șiroia ploaia, în timp ce la robinet nu era apă. Camioanele uriașe aruncau jeturi de lut strivit.

Lavinia a devenit mai răutăcioasă ca oricând. Aștepta un mic refuz, ca să izbucnească:

- Mă miram să accepți tu! Cum să nu strici tu programul! Cum să nu reacționezi tu!

Cățelușa Luky a început să vomeze, să privească în gol. M-am încăpățânat să nu renunț: vitamina C, miere, biscuiți în lapte. O țineam în brațe și o obligam să înghită. Emană un miros ciudat de medicamente, însă se târa spre apă, nu voia să renunțe la viață. Dormea, sforăia, se trezea, o duceam afară, în ploaie, s-o revigorez, să-i trezesc pofta de ierburi, cer, zgomot.

*

Se poate spune "bine lucrat" sau "lucrat pe la spate", ori "lovitură sub centură". Lucrat cu cap, cu răbdare, cu ipocrizie șlefuită. Nu cumva Lavinia a utilizat propriile mele metode? Nu m-a copiat, restituindu-mi adevărata imagine, ca într-o oglindă brusc apărută? Nu, nu cred. Sunt convins că ar face orice să-și atingă scopul, înșelându-mă. Cum e proverbul? Nașul își găsește supra-nașul, șmecherul e depășit de un altul, care seamănă vânt culege furtună etc...

Ce mă deranjează e țesătura "polițistă" ireproșabilă, dar și momentul ales. Acum sunt slab, învăluit în nostalgii, tristeți, amintiri duioase, care mă sapă. Mă năpădește copilăria, neîmplinirea, iubirea nereciprocă. Mă dor brazii, zăpezile, lătratul îndepărtat al câinilor. Nu e ca vara, să pot evada. Am nevoie de interior, de căldură, ori înăuntru este ea, Lavinia, cu care vreau să conviețuiesc în termeni amiabili.

Ca într-un puzzle, încerc să reunesc toate micile semne, orice suspiciune, neclaritate, orice umbră. De câte ori telefonam, Lavinia răspundea. Limpede, tonică. În camere nu remarcam nimic suspect. Nu-i făceam nici un reproș, încercam să rămân "păcălit", așteptând marea gafă. Pentru că ulciorul se sparge într-o zi, nu-i așa?

Un sentiment nu poate fi răzuit, anihilat. Dacă Lavinia dorește o aventură cu vecinul Nico, își va duce gândul până la capăt. Ceea ce nu suport este să fiu mințit. Am stabilit cu Lavinia că - oricând, orice, oricum - ne vom spune adevărul. Înnebunesc la gândul (orgoliu de mascul?) că sunt dus de nas.

De unde a început firul neliniștii? Că Lavinia mă minte, ar însemna că se teme să nu mă piardă, că e doar o aventură. Totul s-a conturat acum trei zile, seara, când am regăsit-o întoarsă pe dos, stranie, deși la telefon avea accentele obișnuite.

Poate că durează mai de mult și abia acum transpar neglijențele ei. Iar ieri mi s-a părut cusută cu ață albă apariția lui Nico. Bine regizată, cu elemente de "întâmplător", "cum o mai duci". M-a surprins (să fie aici începutul nebuniei mele?) răceala Laviniei, când, de obicei, ea îl simpatiza pe Nico. Nu cumva ea l-a trimis? Ei doi știau că azi eu voi pleca, iar ei se vor întâlni.

Să presupun. Sună ceasul. Întuneric. Cafea fierbinte. Bărbierit. Cravată. Lavinia doarme. Nu fac zgomot. Închid ușa cu grijă. Strada e acoperită cu polei. Casa lui Nico - adormită. Câini rebegiți de frig, căutând o coajă.

Nu mă deosebesc cu nimic de cohorta de gelozi? Trec pe lângă biserică, devin patetic și-mi șoptesc: "Ajută-mă, Doamne, să nu urăsc. Să aflu. Să știu. Să nu cad din nou. Să nu mă tăvălesc în aceleași dureri."

Ca de obicei, sunt un exagerat. Nu contează că în jur problemele se agravează, se îndepărtează de sentimente. Eu rămân ce-am fost, cantonat în suferințele mele (vechi de când lumea, nu?). Așa am știut să-mi ordonez viața, lângă (pe?) un munte de

nisip. Am reparat morile de vânt și le-am pus în funcțiune.

Dar dacă sunt bolnav? Bolnav de suspiciune, de a căuta nod în papură, de a provoca avalanșe? Sătul de lumină, chem întunericul, ca o hrană secretă.

Orice hoț se teme să nu fie furat el însuși. Adică eu ce fel de hoț aș fi? Îi tănuiesc ceva Laviniei? Poate că sticlele cu vin, pe care le beau singur, când fac baie. Am un loc special, ascuns de vana din baie. Dacă i-aș oferi și Laviniei, m-ar certa, m-ar cataloga, plus altele... Mai bine să nu știe; o menajez. Pentru ea găsesc tertipuri noi, am grijă să arunc sticlele goale, să nu rămână vreo urmă vizibilă. Și-acum, deci, ce face Lavinia?

*

Nu știu ce face Lavinia în lipsa mea, însă eu plec în satul natal, s-o revăd pe sora mea și să merg la mormântul părinților. Satul e îngrozitor de trist, pustiu, lovit de zăpezi, de gropi și întuneric. Sora mea iese în curte, ceartă câinii, mă îmbrățișează și plânge. În casă e cald. Pe dulapul întunecat se odihnesc borcane cu compot. Când eram copil, așteptam să mă îmbolnăvesc, că să deschidem borcanele. Primăvara, cele nedeschise mucegăiau. Gata, fără amintiri.

- E frig pe-aici... Mai zi ceva! Orice.

-Despre mama? (și sora mea începe). Înainte de-a muri, m-a chemat la ea. Habar n-ai câtă memorie avea! Era conștientă de tot! Mi-a spus că vedea o livadă mare, întinsă, cu flori. Că oameni nu se zăreau, dar că acolo era, cu siguranță, raiul. Mai apoi a venit tata la mine (eu apucasem să plec acasă) și doar atâta mi-a șoptit: "Hai, că maică-ta a trecut".

Mai târziu m-am dus în cimitir și am așezat o lumânare groasă pe cruce, sus. Ardea drept, fără opinteli și stelele i-au răspuns una după alta. Câini îndepărtați își înecau lătratul. Aveam senzația că m-am rătăcit într-un cimitir uriaș, că devenisem prizonierul aceluia cimitir, că trebuia să veghez

mormintele și lumânările, până la un semn neștiut. Lumea mea obișnuită dispăruse undeva, după un imens paravan. Ajunsesem la căpătul universului, care era, de fapt, începutul meu, satul natal. Aici erau alte coordonate. Deodată, am avut revelația că satul meu era, deci, anticamera morții.

Sora mea pregătise cina. Am mâncat puțin, am vorbit anemic și m-am dus la culcare în camera din față.

Focul arde în sobă. Pe un ziar, jos, mere culese din livadă. Perne mari, odihnitoare. O tăcere densă plutește peste obiecte. Țolul miroase a urină. "Urina altora", mi-am zis. Când nu vom urina, vom fi morți. Mocnitul lemnului întâlnește un lătrat de câine. Aici n-au loc Lavinia și Nico, suspiciunea și gelozia. La câțiva pași - cimitirul, ca o balenă înfrigorată. Morminte orânduite după legi negre, cărări neînțelese, vorbe nespuse. Suntem așteptați într-o discreție totală de mantia invizibilă a morții.

Nu reușesc să adorm. Se spune că în locurile natale îți reîncarci bateriile, regăsești puteri pozitive. O idee pătrunzătoare mi se izbește de creier, ca o pasăre buimacă, rebegită de frig. Un gând abrupt, total, însângerat: să nu mă mai întorc la Lavinia.

Mă izbesc de obiecte prin întuneric. Mi-e sete. De-aș avea curaj să ies, să mai ajung în cimitir! Poate că am devenit morbid, însă alerg spre cimitir. Lumânarea mai arde încă, stelele la fel. Gerul îmi batjocorește fața și totul e o magmă înghețată, nedeslușită. Nu mă mai întorc nici la sora mea. La nimeni. Plec pe unde-o da Dumnezeu. Mai aștept ultimele pâlăiri ale lumânării. Genunchii mă ustură de atâta frig. Îmi imaginez toate paturile lumii, gemând de căldură, bunăstare, nemulțumire, nefericire, plăcere. Nu mă tentează decât alergarea înainte ori într-un cerc amplu, neprevăzut, ca un blestem smuls din rădăcini.

(Urmare din pagina I)

aici o structură relativ circulară a localității. Biserica se afla în piață, pe un mic promontoriu și domina așezarea prin silueta sa, cu contraforți în trepte, arcuri ogivale și vitralii, dar și cu turnul clopotniță. În jurul bisericii (v. ilustrație p. I), pe Strada Mare și pe străzile care duceau spre Călata, Oradea și Cluj se desfășurau târgurile săptămânale și anuale, iar cele lunare (de animale) în partea vestică a orașului. În zona centrală se găseau și clădirile publice: casa sfatului orașului („domus consistorialis”), casa parohială, școala („scolae”), dar și prăvălii, ateliere (croitorii, tâmplării, cojocării, curelării etc.), hanuri și crășme.

Casele erau construite în majoritate din lemn pe fundație de piatră (calcar de Domoș), iar la periferie unele erau din chirpici. La stradă, casele aveau o cameră cu pivniță dedesubt, urma bucătăria, apoi urma o altă încăpere-cămară. În mai multe cazuri camera de la stradă era transformată în prăvălie sau atelier peste zi și dormitor pentru o parte a familiei peste noapte.

Ulițele care aveau mai mulți meșteșugari de aceeași meserie primeau denumirea lor („ulița tăbăcarilor”, al cărui nume s-a păstrat până azi, „ulița blănarilor” ș.a.), altele erau denumite după aspect și poziția geografică: „Strada Mare”, „Strada Apei”, toate prăfuite în timp de secetă și noroioase în timp de ploaie (șteiu, 1992, pp. 28-29).

În târgul Huedinului veneau oameni atât din zona limitrofă cât și de la distanțe mai mari, deoarece era vestit pentru mărfurile care se găseau

aici. De pe „Sălaș” (Sălajul de azi) soseau olarii din Almaș și Buciumi, care te îndemneau să le cumperi oalele de diferite mărimi și întrebuințări, oale pentru lapte, oluri care păstrau în arșița verii apa rece ca la izvor, cânți, blide de toate mărimile pentru a mânca din ele, strecurători, ghivece pentru flori, dar și vestitele oale de lut în care mai târziu se fierbeau sarmalele și fasolea, dându-le acel gust deosebit. La ei găseai și cahle pentru cei mai înstăriți care doreau să-și facă o sobă „mai faină”. Tot aici puteai cumpăra războaie de țesut, spete pentru ele, diferite tipuri de „pănură” pentru cerceafuri, sumane, ițari, dar și furci pentru tors sau de cele pentru fân sau coase. Găseai și „coșerci” (coșuri), chiar pietre de râșnite sau mobilier, în special vestitele lăzi de zestre aduse de meșterii din Stana, necesare frumozelor care doreau să se căsătorească. Vestiți erau șindrilarii care coborau din Munți, dar și concurenții lor din Almaș și dibacii constructori de porți ornamentale din Fildu de Sus. Puteai să-ți cumperi din târg și hainele pe care ți le-ai dorit de mult, de la frumozele „câmeși” cu ciupag pe care cu mândrie le purtau femeile din zona Huedinului, la „zadiile cu trup vânt”, „gaci” și ițari, dar mai ales cojoace, sumane, cioareci, pieptare, „clopuri” (pălării) și „cușme” (căciuli). Pentru cei care doreau să-și „rânduiască oarice”, la târg se întâlneau și se angajau (alcăzeau) meșterii (zidari, dulgheri) pentru construcția caselor, șurilor sau porților.

O vizită prin Huedinul contemporan într-o zi de marți sau în ultima zi de luni din lună, ne poate

releva fără un efort de voință prea mare, aceeași atmosferă pitorească a târgului de odinioară „de la Hodin”.

Abrevieri și bibliografie

Holban 1968 = M. Holban (red. resp.), M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu, *Călători străini despre Țările Române*, București, vol. I, 1968.

Holban 1970 = M. Holban (red. resp.), M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu, *Călători străini despre Țările Române*, București, vol. II, 1970.

Holban 1971 = M. Holban (red. resp.), M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu, *Călători străini despre Țările Române*, București, vol. III, 1971.

Ist. Ro. III = *Istoria României*, vol. III, București, 1969.

Pascu 1986 = șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. III, Cluj-Napoca, 1986.

Prodan 1989 = D. Prodan, *Problema iobăgiei în Transilvania 1700-1848*, București, 1989.

Rüsz 2003 = E. Rüsz-Fogarasi, *Privilegiile și îndatoririle orașelor din Transilvania voievodală*, Cluj-Napoca, 2003.

Suciu 1967 = C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București, vol. I, 1967.

Șteiu 1992 = N. șteiu, *De sufletul Iancului*, Cluj-Napoca, 1992.

Evocare

In memoriam Romulus Zaharia

Dinu Bălan

Romulus Zaharia s-a stins din viață în 28 iunie 2006, după o lungă suferință. Am purtat o suficient de lungă corespondență cu Domnia Sa, am vorbit ore în șir la telefon. Față către față nu ne-am întâlnit, decât, din nefericire, la funeralii... Ne-am împrietenit de dragul moșilor, sub priveliștea îngerilor săi care privesc cu durere încă la jecmănirea plaiurilor sale desțelenite de cruntă durere. A murit cu un *of* aproape testamentar: "Nu lăsați Roșia Montană pradă hoților. Nu lăsați zestrea istorică, tradiția să fie decimate în numele globalizării și a profitului de moment". S-a stins din viață îndurerat de fața întoarsă a României. Chiar dacă a scris "din interiorul" sistemului comunist, cum afirmă Valeriu Anania, autorul s-a bucurat că prin *Ademenirea* a reușit să redea, în condițiile cunoscutei cenzuri, o parte din adevăr care a culminat cu un scandal diplomatic la Budapesta. A fost mereu incomod, dat afară de pe la instituțiile comuniste pe unde lucra. Nu intru în detalii, dar deși a suferit și a ars ca o lamură pentru cauza României, față întoarsă a României de după 1990, formată din rămășițe comuniste, i-a răspuns cu cea mai dureroasă răsplată: tăcerea. Mai mult, l-a etichetat cu calificativul "securist", pentru că lucrase cândva la revista *Pentru Patrie*, ca membru fondator. A creat o școală de gazetărie la *Luceafărul*, cu inserție în social, cu numeroase reportaje din țară. A călătorit enorm, pentru a se documenta, scriind primele două cărți de reportaje de mare impact în epocă, *Semnul delfinului* și *Cal bătrân cu chingă roșie*, carte cu cod. Mai mult a ficționat niște felii sensibile din istoria contemporană, precum greva șepcilor roșii din Cluj-Napoca și jefuirea uraniului din Munții Apuseni. Primul roman, *Ademenirea*, a apucat să iasă, cu retragerea lui de pe piață imediat. Aici trebuie precizată lupta cu cenzura numai pentru un roman, faptul că manuscrisul a stat în edituri timp de 15 ani, din 1968 până în 1983, anul apariției prin îndrăzneala lui Al. Căprariu de la Dacia. Al doilea roman, *Casa cu ochii scoși*, deși scris în '74-'78, n-a fost editat decât în 1994, la editura Dacia. Gândiți-vă ce ar fi însemnat apariția acestui roman atunci când a fost scris - 1974-1978! Mai trebuie adăugate alte două manuscrise confiscate de către comuniști despre raptul tradițiilor românești de către vecinii răsăriteni sau despre mănăstirile românești de pe Muntele Athos, grecizate de către biserica și autoritățile grecești. Ceea ce putea să fie o zgâlțâire a temeliiilor comuniste *sui generis*, prin cultivarea adevărului istoric în totalitate, în stil reportericesc, s-a transformat într-un destin literar frânt în două - înainte și după exil. *Ademenirea* a rămas în conștiința epocii și în istoria literară, iar *Casa cu ochii scoși*, cu suficiente elemente de best-seller, a apărut într-un context socio-politic inadecvat pentru "prizarea" sa de către cititori. E un fel de braț amputat, o amnezie ca a personajului Iozom din *Ademenirea*, de data aceasta, din partea receptorului cărții. Această amnezie sau orbire, din varii cauze socio-economice (e o dis-

cuție de sociologia literaturii) facilitează catastrofa de la Roșia Montană.

Odată plecat în exil, stabilit în New-York, deși recunoscător pentru că America l-a primit în mod egal, l-a făcut cetățean american și i-a îndulcit "desțărarea", totuși România îl obsedează în continuare. Diaspora românească e în continuare sub oceanelul său, *Ephia în stil valah* strânge o galerie de personaje descinse de pe plaiuri românești, într-o variantă stilistică absolut originală. Se retrage din 1994 în România stabilindu-se în Făget, în dulcele pământ românesc. Este sfâșiat de o suferință morală din cauza haosului și tranziției fără sfârșit a României, fără o așezare reală a valorilor sale. Scrisorile pot sta mărturie a tensiunii fantastice, fără menajamente - în ciuda bolii sale! -, rezultate din înălțimea idealurilor sale și realitatea românească josnică din jur.

Deși firav, la vârsta senectuții, cu puteri împuținate, cu câteva operații pe cord, avea o voce nesuspus de tinerească, nefiresc de caldă. Rar se plângea de neajunsurile provocate de suferințele fizice. Moartea nu exista decât în termenii de *drumul puțin pe care-l mai are înainte fără a-și putea isprăvi opera și de posteritate inexistentă* cum, dintr-o modestie funciară, credea că va avea parte. Pentru că dacă nu a fost receptat de contemporanii săi, atunci cu siguranță posteritatea va fi "cenușă"! Acest lucru poate fi infirmat din experiența istoriei literare a oricărei națiuni, dar *Ademenirea* a avut neîndoiește un impact real la cititori.

Deși hăituit de dușmanii pe care îi crease prin scrisul său, în ciuda tăcerii care îi întâmpina opera, ardea cu asupra de măsură pentru cauza țării sale. Totuși înălțimea atitudinilor sale etice și estetice a fost recompensată prin ordinul de "Cavalier's Cross of Sovereign Order of Saint Stanislaw" sau prin alegerea ca membru deplin în Academia Româno-Americană sau Ordinul cultural în grad de cavaler al Uniunii Scriitorilor.

Pe lângă prietenia sa nețărnută, în unele scrisori Domnia Sa, marele gazetar de la școala lui

Eugen Barbu și Mihai Dragomir, mă sfătuia profesionist într-o aventură jurnalistică - editarea revistei *Claviaturi*, iar când am editat-o sub formă de supliment al revistei *Tribuna* a colaborat constant cu noi.

Era profund îndurerat deopotrivă de degingolada valorilor naționale dar și de "haosul" globalizării, un imperialism *sui generis*, astfel încât istoria din trecut, subiect al romanelor sale, pare a se repeta. De aceea, aceste "enclave" care sunt tradiția, valorile naționale, sunt cele ce vor salva omenirea. Dar în condițiile în care acestea sunt uitate sau batjocorite, spiritul tragic dominant în toate operele sale alimenta atitudinile tăioase, catoniene, în fața disoluției spiritului național și a valorilor sale. Firește că experiența americană a însemnat pentru Romulus Zaharia o perfecționare a tehnicilor narative pe care le grefează pe aceste teme grave. Tehnicile persuasive, cultivarea suspensului, pluralitatea perspectivelor narative, caracteristice romanului modern, i-au îmbogățit opera (v. *Ephia în stil valah*). Nu e cazul de a analiza minuțios aceste aspecte în această evocare. Acestea ar necesita lucrări mai ample.

Familia scriitorului va continua editări ale unor noi volume care încă zac în sertar, din scrupulozitatea artistică a scriitorului, sau reeditările celor existente, cu o promovare a lor, de care autorul lor nu s-a ocupat, ceea ce firește a dus la o receptare insuficientă. Corespondența se cere și ea cercetată, deoarece probabil ea deține câteva mărturii de valoare documentară a epocii în care a scris și trăit.

Omul Romulus Zaharia e legat indispensabil de opera sa pentru care a suferit și a luptat toată viața cu un simț tragic acut. Din păcate, conștiința unui, folosim deja un termen mediatizat și discreditat, mare român este interpretată, după o reacție umorală specifică nației noastre, ca naționalist, securist și toate defectele care încap într-o *mână de pământ*. Această neînțelegere rezultă din conștiința de mare altitudine reflectată în ochi de pitici. Valoarea operei, atâta câtă este, trebuie valorificată și așezată acolo unde îi este locul, în istoria literaturii române moderne, și ea trebuie valorificată integral.

Întrucât circulația cărților cunoaște după 1990 pe piața românească discontinuități, informăm pe această cale de ultimele apariții editoriale ale scriitorului Romulus Zaharia: *Casa cu ochii scoși*, vol. I și II, Editura Dacia, 1994, *Ephia în stil valah*, Editura Dacia Europa Nova, Lugoj, 2003, *Anotimpurile unei țigănci*, Editura Dacia Europa Nova, 2003, *Călare pe milioane de dolari*, Editura Nagard, Lugoj, 2006, *Casa cu ochii scoși* - reeditare, Editura Nagard, Lugoj, 2006.

Cât privește omul Romulus Zaharia pe care am avut privilegiul să-l cunosc, Dumnezeu să-l odihnească în pace alături de Sfinții cei buni ai Moșilor pe care i-a iubit atât de mult.

Redactor responsabil:
Dinu Bălan

Supliment editat cu sprijinul financiar al
Consiliului Local Huedin

